

«ЗАТВЕРДЖУЮ»:

Директор філії «Надвірнянське

лісове господарство»

ДП «Ліси України»

Михайло КРИВОРУЧКО

2024 року

**Методика визначення особливих цінностей для збереження (ОЦЗ) та
планування заходів ОЦЗ
на території філії «Надвірнянське лісове господарство»
ДП «Ліси України»**

Будь-який ліс має певну екологічну та соціальну цінність. Така цінність може полягати в наявності рідкісних видів, угруповань біотопів, місць рекреації або концентрації природних ресурсів, які використовуються місцевим населенням тощо. Там, де визначено, що така цінність має особливе значення або є критично важливою, ліс можна виділити як особливо цінним для збереження (надалі – **ОЦЗ**). Базовою ідеєю концепції є виявлення особливої цінності для збереження (ОЦЗ): це така цінність, що є особливо важливою і потребує охорони та сталого використання. Особливо цінними для збереження є ліси, де виявлено такі цінності, або лісова територія, що потребує відповідного господарювання з метою підтримання або посилення виявлених особливих цінностей. Тому виявлення таких територій є найважливішим першим кроком у розробці для них відповідного режиму господарювання.

Відповідно до принципу 9 (Особливі цінності для збереження), FSC® «Національний стандарт системи ведення лісового господарства для України» працівники лісового господарства повинні зберігати або посилювати відповідні ознаки чи властивості таких лісів, а також регулярно проводити моніторинг їхнього стану. Особливо цінними для збереження є ліси, в яких критично важливе значення мають одна або кілька таких ознак чи властивостей

Згідно з чинним «Порядком поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок», певні лісові території виконують переважно функції досить подібні до функцій категорій та елементів особливо цінних лісів, а умови їх виділення (до проведення консультацій із зацікавленими сторонами) можна брати за основу при встановленні ознак особливо цінних лісів.

ОЦЗ

ОПИС

ОЦЗ 1 - Видове різноманіття. Концентрації біологічного різноманіття, включно з ендемічними, рідкісними видами і видами, що перебувають під загрозою, або зникають, які є істотними на світовому, регіональному або національному рівнях.

ІДЕНТЕФІКАЦІЯ

1. Території об'єктів ПЗФ, що охороняються відповідно до чинного українського законодавства та міжнародних угод та конвенцій, ратифікованих Україною – природні та біосферні заповідники (заповідна зона), національні природні парки (заповідна зона), регіональні ландшафтні парки (заповідна зона), пам'ятки природи, заказники та заповідні урочища, а також об'єкти Смарагдової мережі.

Перелік територій та об'єктів ПЗФ подано у «Державному кадастрі територій та об'єктів природно-заповідного фонду», який періодично оновлюється.

2. Унікальні за породним складом, продуктивністю і генетичними властивостями лісові ділянки, на яких зростають реліктові, ендемічні види дерев, що мають велике наукове значення.

3. Лісові ділянки навколо токовищ глухарів (радіусом 300 метрів навколо токовищ).

Для визначення та оцінки даних територій використовується всю найкращу доступну інформацію, національну систему особливих цінностей для збереження, матеріали лісовпорядкування що містять відомості про ліси, що є важливими осередками біорізноманіття на глобальному, національному або регіональному рівнях, які дозволяють із високою вірогідністю їх ідентифікувати. Крім того, в них наведено такі характеристики: назва лісництва, квартал, виділ, загальна площа у гектарах, склад насадження за формулою, тип лісорослинних умов, група віку, категорія природно-заповідного фонду (ПЗФ) за наявності, повні наукові назви представників раритетного біорізноманіття, які трапляються у межах виділених територій, орієнтовні показники чисельності та інші додаткові характеристики (рельєф, ґрунтовий покрив, висота над рівнем моря, трапляння представників раритетного біорізноманіття тощо)., охоронні зобов'язання щодо об'єктів ПЗФ, перелік визначених в Україні територій Смарагдової мережі схвалений постійно діючою комісією Конвенції про охорону дикої фауни і флори та природних оселищ в Європі (Україна приєдналася до Конвенції 29.10.1996 р. (<http://emerald.eea.europa.eu/>)).

До оцінювання лісового фонду слід залучати сторони, чії інтереси зачеплені (місцеві громади) та залучення експертів та/або сторін, зацікавлених у збереженні, які зацікавлені у збереженні особливих цінностей для збереження та територій, де такі цінності було ідентифіковано. Залучення сторін до оцінювання лісового фонду слід документувати.

СТРАТЕГІЯ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСТВА

1. Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», а також лісовпорядкувальних проектів, паспортів та охоронних зобов'язань установ та об'єктів ПЗФ. Для об'єктів Смарагдової мережі відповідно до менеджмент-планів для територій Смарагдової мережі.

2. Відповідно до «Положення про виділення та збереження об'єктів генетичного фонду деревних порід в лісах СРСР» (1982).

3. Виключення із щорічного допустимого обсягу лісозаготівлі; може дозволятися лише проведення вибіркового санітарних рубок та рубок догляду (інтенсивність рубок догляду визначається біолого-екологічними характеристиками деревних видів і оселищ).

4. [Для токовищ -] виключення із щорічного допустимого обсягу лісозаготівлі; проведення лише вибіркового санітарних рубок та рубок догляду низької інтенсивності. Заборона проведення будь-якої господарської діяльності в період токування.

ОЦЗ 2

ОПИС

ОЦЗ 2 - Екосистеми та їхні мозаїки ландшафтного рівня. Ці-лісні лісові ландшафти, великі еко-системи ландшафтного рівня та мозаїки екосистем, які є істотними на світовому, регіональному або національному рівнях і містять життєздатні популяції переважної більшості природно притаманних їм видів, з природними структурами їх розповсюдження та рясності.

ІДЕНТЕФІКАЦІЯ

Фактично мова йде про значимі ландшафтні утворення, що ніколи не зазнавали прямого антропогенного впливу в історичний час та зберігають притаманні їм природні риси. Якщо брати до уваги праліси, старовікові ліси або ліси, що є середовищем існування субпопуляцій видів із дуже широким ареалом (наприклад, ведмідь, лось, вовк, олень), то нині в межах України вони до певної міри фрагментовані, вже не є крупними ландшафтними утвореннями та закономірно відносяться до ОЦЗ 3 (праліси) або ОЦЗ 1 (ліси з рідкісними видами) (FSC стандарт). Крім того, в алгоритмі виділення категорії 2 у Посібнику з визначення ОЦЗЛ вказано значимі площі для виділення як необхідні умови, що не є досяжним для виконання в умовах лісового фонду сучасної України.

ОЦЗ 3

ОПИС

ОЦЗ 3 - Екосистеми та оселища. Рідкісні й такі, що перебувають під загрозою або зникають екосистеми, оселища або рефугіуми.

ІДЕНТЕФІКАЦІЯ

1. Природні рослинні угруповання, які підлягають охороні та занесені до «Зеленої книги України». Переважна більшість охороняється на території об'єктів ПЗФ.

2. Об'єкти Смарагдової мережі.

3. Ідентифіковані праліси та старовікові ліси [квaziпраліси]. Інформація про ідентифіковані праліси та старовікові ліси [квaziпраліси] (область, лісогосподарське підприємство, лісництво, квартал, виділ) доступна на інтернет-ресурсі <http://gis-wwf.com.ua>

4. Генетичні резервати аборигенних лісових деревних видів.

Критерії та методика ідентифікації пралісів і старовікових лісів [квaziпралісів] доступні на сайті www.sfm.org.ua.

Для визначення та оцінки даних територій використовується всю найкращу доступну інформацію, національну систему особливих цінностей для збереження, матеріали лісовпорядкування що містять відомості про ліси, що є важливими осередками біорізноманіття на глобальному, національному або регіональному рівнях, які дозволяють із високою вірогідністю їх ідентифікувати. Крім того, в них наведено такі характеристики: назва лісництва, квартал, виділ, загальна площа у гектарах, склад насадження за формулою, тип лісорослинних умов, група віку, категорія природно-заповідного фонду (ПЗФ) за наявності, повні наукові назви представників раритетного біорізноманіття, які трапляються у межах виділених територій, орієнтовні показники чисельності та інші додаткові характеристики (рельєф, ґрунтовий покрив, висота над рівнем моря, трапляння представників раритетного біорізноманіття тощо), охоронні зобов'язання щодо об'єктів ПЗФ, перелік визначених в Україні територій Смарагдової мережі схвалений постійно діючою комісією Конвенції про охорону дикої фауни і флори та природних оселищ в Європі (Україна приєдналася до Конвенції 29.10.1996 р. (<http://emerald.eea.europa.eu/>)).

До оцінювання лісового фонду слід залучати сторони, чий інтереси зачеплені (місцеві громади) та залучення експертів та/або сторін, зацікавлених у збереженні, які зацікавлені у збереженні особливих цінностей для збереження та територій, де такі цінності було ідентифіковано. Залучення сторін до оцінювання лісового фонду слід документувати.

СТРАТЕГІЯ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСТВА

1. Відповідно до режимів збереження та рекомендацій, поданих у «Зеленій книзі України» (Київ, 2009). За необхідності, слід отримати консультацію в органах державної влади, відповідальних за використання природних ресурсів та охорону довкілля та/або в найближчій установі ПЗФ. Для об'єктів Смарагдової мережі – відповідно до менеджмент-планів територій Смарагдової мережі.

2. Режим збереження слід узгодити із найближчою установою ПЗФ або Інститутом ботаніки НАН України.

3. [Для пралісів і квaziпралісів] режим встановлюється Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону і сталий розвиток Карпат» (2017).

ОЦЗ 4

ОПИС

ОЦЗ 4 - Критичні послуги екосистем. Основні послуги екосистем у критичних ситуаціях, включно із захистом водозборів і запобіганням ерозії вразливих ґрунтів і схилів.

ІДЕНТЕФІКАЦІЯ

1. Захисні ліси:

- лісові ділянки (смуги лісів), розташовані у смугах відведення каналів, залізниць та автомобільних доріг;
- лісові насадження лінійного типу (полезахисні лісові смуги, державні захисні лісові смуги, лісові смуги уздовж забудованих територій населених пунктів);
- лісові ділянки з крутизною схилів 25 і більше градусів, а також розташовані у ярах, на зсувних берегах балок і річкових долинах незалежно від крутизни їхніх схилів;
- лісові ділянки на легкокорозвіюваних пісках і по їх периметру шириною 200 метрів від узлісся;
- лісові ділянки на рекультивованих землях (крім лісових насаджень у кар'єрах родовищ торфу, горючих сланців та в гідровідвалах);
- лісові ділянки, розташовані на висоті понад 1100 метрів над рівнем моря;
- лісові ділянки на гірських схилах південної експозиції понад 30 градусів або північної експозиції понад 35 градусів;
- лісові ділянки на малопотужних кам'янистих ґрунтах з наявністю каміння і скельних оголень, що виходять на поверхню на площі більш як 50 відсотків лісової ділянки;
- лісові ділянки шириною 100 метрів навколо кам'янистих розсипів з розширенням на нижній межі розсипів до підніжжя схилу, але не більш як 300 метрів;
- лісові ділянки, вкриті субальпійськими деревно-чагарниковими угрупованнями, розташовані у межах відкритої гірської місцевості (полонин, яйл);
- ліси у селенебезпечних басейнах;
- ліси у лавинонебезпечних басейнах.

2. Особливо захисні лісові ділянки:

- лісові ділянки, що прилягають до брівки яру, балки, обриву, осипу чи зсуву на відстані 100 метрів;
- лісові ділянки навколо витоків річок;
- лісові ділянки уздовж берегів річок, суднохідних і магістральних каналів, навколо озер та водоймищ (берегозахисні лісові ділянки);

- лісові ділянки шириною 300 метрів у гірських лісах уздовж ліній вододілів великих річок з крутизною схилів, що створюють гребені вододілів, понад 20 градусів;
- лісові ділянки, що прилягають до залізниць, автомобільних доріг державного значення;
- лісові ділянки шириною 100 метрів навколо карстових утворень;
- лісові ділянки у гірських районах шириною 50 метрів, що прилягають до траси магістральних нафто- і газо-конденсатопроводів та продукто-проводів;
- лісові ділянки шириною 100 метрів уздовж межі з безлісою місцевістю;
- лісові ділянки уздовж русел снігових лавин;
- лісові ділянки, що прилягають до забудованих земель.

СТРАТЕГІЯ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСТВА

Виключення з розрахунку головного користування.

Проведення лише заходів, що підтримують або посилюють захисні функції лісів.

Проведення лісовідновних рубок лише із застосуванням вибіркових, поступових або комбінованих систем рубок. Як виняток, за наявності другого ярусу та життєздатного підросту, можна застосовувати вузьколісосічну лісовідновну рубку.

ОЦЗ 5

ОПИС

ОЦЗ 5 Потреби громади. Ділянки та ресурси, визначальні для задоволення основних потреб місцевих громад або тубільних народів (наприклад, у засобах для існування, лікування, харчування, забезпечення водою), визначені шляхом залучення цих громад або тубільних народів.

ІДЕНТЕФІКАЦІЯ

Оскільки місцеві громади в переважній більшості не є критично залежними від зазначених лісових ресурсів, то можна зробити висновок про відсутність об'єктів ОЦЗ 5 на території України.

Проте остаточні висновки про відсутність чи наявність ОЦЗ 5 на території лісового фонду ОВЛГ можлива лише в процесі консультацій з місцевими громадами.

СТРАТЕГІЯ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСТВА

У разі ідентифікації ОЦЗ 5 на території лісового фонду підприємства у процесі консультацій з місцевими громадами, планування і виконання всіх заходів на територіях, які ідентифіковані як ОЦЗ 5, має відбуватися згідно з чинним законодавством (зокрема, Законом України "Про місцеве самоврядування" від 21.05.1997 № 280/97-ВР; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>) та за узгодженням із місцевими громадами.

Основною метою таких заходів є підтримання або посилення ОЦЗ 5.

ОПИС

ОЦЗ 6 - Культурні цінності. Ділянки, ресурси, оселища та ландшафти світового або національного культурного, археологічного або історичного значення та/або критичної культурної, екологічної, економічної чи релігійної /священної важливості для традиційних культур місцевих громад або тубільних народів, визначені шляхом залучення цих місцевих громад або тубільних народів.

ІДЕНТЕФІКАЦІЯ

Ідентифікація наявності ОЦЗ 6 потребує узгодження із місцевими громадами. До лісів, в яких наявні ОЦЗ 6, можна зарахувати ліси, розташовані переважно в межах історико-культурних заповідників, меморіальних комплексів, місць, пов'язаних з важливими історичними подіями, охоронних зон пам'яток історії, археології, містобудування та архітектури, монументального мистецтва, а також лісові ділянки, що прилягають до земель історико-культурного призначення.

ОЦЗ 6 може траплятися в лісах інших категорій або на нелісових територіях лісового фонду. Їх ідентифікація вимагає узгодження з місцевими громадами та відповідними експертами (істориками, краєзнавцями).

СТРАТЕГІЯ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСТВА

Планування і виконання всіх заходів на територіях, де ідентифіковані ОЦЗ 6, відбувається згідно з чинним законодавством (зокрема, Законом України "Про охорону культурної спадщини" від 08.06.2000 № 1805-III; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>;

Державним реєстром нерухомих пам'яток культури національного значення і Державним реєстром нерухомих пам'яток культури місцевого значення (http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245323810&cat_id=244910406) та за узгодженням із місцевими громадами та експертами.

Основною метою заходів є впорядкування територій, що містять ОЦЗ 6, підтримання належного санітарного стану

Польові обстеження:

- Кожну ділянку обстежують візуально на пунктах таксації, які закладають для репрезентативного охоплення всієї площі ділянки (не менше одного пункту таксації на виділ);
- Оцінка породного складу і перевірка його відповідності типу лісу;
- Перевіряють деревостан на його природне походження;
- Оцінка стану та перспектив дотримання режиму;
- Оцінюють наявність лісогосподарської інфраструктури чи її решток доріг, волоків тощо. Якщо немає таких видимих слідів - ділянка може бути зарахована до ОЦЗ. Якщо є старі лісові дороги та волоки або їх рештки, проте немає слідів недавнього руху - ділянка може бути зарахована до ОЦЗ;

- Оцінюють наявність слідів випасання худоби й вносять оцінку його впливу на середовище ділянки.

Кінцевим результатом польових досліджень ідентифікацій ОЦЗ є складання акту обстеження та попереднього висновку, щодо відповідності даної ділянки лісового фонду до ОЦЗ.

Аналіз

- Формування переліку ділянок ОЦЗ в розрізі лісництв з розподілом;
- Проведення консультацій з зацікавленими сторонами, науковими установами, лісовпорядними організаціями, неурядовими організаціями;
- Висвітлення інформації по ОЦЗ на носіях вебсайту ДП «Ліси України» з посиланням на філію «Надвірнянське лісове господарство», та вебсайту філії «Надвірнянське лісове господарство»;
- Нанесення на картографічні матеріали філії;
- Внесення даних про ділянки в матеріали лісовпорядкування а саме в проект організації і розвитку.

ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ

Після визначення особливої цінності для збереження на певній ділянці лісового фонду, господарська діяльність там не припиняється, проте має гарантувати збереження такої ділянки, не повинна призводити до негативних чи незворотних змін її стану. Будь-яку діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану та/або пошкодження ідентифікованої ОЦЗ, має бути заборонено.

Принципи та критерії FSC не забороняють проведення дозволених національним законодавством господарських заходів на ділянках, що містять ОЦЗ, проте вимагають здійснювати їх таким чином, щоби забезпечити підтримання чи збагачення таких ОЦЗ.

Господарські заходи в таких лісах плануються та провадяться згідно з чинною законодавчо-нормативною базою ведення лісового господарства з метою підтримання та збагачення згаданих вище екологічних і соціальних цінностей та запобігання можливим негативним змінам у цих лісах.

Підприємство разом із лісовпорядкувальною організацією та іншими зацікавленими сторонами та/або експертами визначає доцільність проведення, обсяги, черговість і повторюваність будь-яких лісгосподарських та природоохоронних заходів. Підставами для планування таких заходів є матеріали базового та безперервного лісовпорядкування, наукові рекомендації, результати моніторингу ОЦЗ.

Заходи з підтримки та збереження ОЦЗ по філії «Надвірнянське лісове господарство»

1. охорона від незаконних рубок та браконьєрства;
2. заборона або обмежена господарська діяльність;
3. підтримання належного санітарного стану;
4. захист від викиду побутового сміття;
5. забезпечення протипожежних заходів в пожежонебезпечний період;

6. дотримання сезону тиші;
7. забезпечення контролю за дотриманням норм заготівлі лісових ресурсів.

Головний лісничий

Богдан КУЗІЮК